

ΒΑΣΙΛΙΚΗ Α. ΠΑΠΟΥΛΙΑ (1930-2014)

Ο αδόκητος θάνατος της Βασιλικής Παπούλια το βράδυ της 27^{ης} Απριλίου 2014 στο Νοσοκομείο «Γεννηματάς» στην Αθήνα συγκλόνησε συναδέλφους, μαθητές και φίλους. Τη βαθιά οδύνη συνόδευε η απορία και η αγανάκτηση, γιατί έφυγε σχεδόν αβοήθητη. Ένας άνθρωπος που αγαπούσε τη ζωή, ανοιχτόκαρδος, απλός και καταδεκτικός, με μια έμφυτη ευγένεια και καλοσύνη, που δεν έπαψε να αναζητεί το καινούργιο, να θέτει ερωτήματα επιστημονικά και υπαρξιακά, να ενδιαφέρεται για τον καθένα και τα προβλήματά του, έφυγε αφήνοντας ένα δυσαναπλήρωτο κενό. Με βαθύ πόνο και συγκίνηση την προέπεμψαν και την αποχαιρέτησαν συγγενείς, συνάδελφοι, φίλοι και μαθητές στις 3 Μαΐου από το Νεκροταφείο Ζωγράφου.

Τη Βασιλική Παπούλια τη γνώρισα ως συνάδελφο, κυρίως όμως από τη συνεργασία μας στο Διοικητικό Συμβούλιο της Ελληνικής Ιστορικής Εταιρείας, η οποία έγινε ακόμη πιο στενή, όταν ανέλαβε την Προεδρία μετά τον δάσκαλό μας Καθηγητή Ιωάννη Καραγιαννόπουλο, από το 1999 ως την εκδημία της.

Η Βασιλική Παπούλια γεννήθηκε στην Τρίπολη της Αρκαδίας, όπου πέρασε τα παιδικά και εφηβικά της χρόνια. Το 1947 άρχισε τις πανεπιστημιακές της σπουδές στη Φιλοσοφική Σχολή του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου μαθήτευσε κοντά στον Διονύσιο Ζακυθινό, τον Αναστάσιο Ορλάνδο, τον Γεώργιο Βλάχο και άλλους επιφανείς Καθηγητές. Συνέχισε τις σπουδές της στο Μόναχο το 1956 ως υπότροφος του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών. Εκεί παρακολούθησε τα φροντιστήρια των διασήμων Καθηγητών Franz Dölger, Hans-Georg Beck, Franz Babinger, Hans-Joachim Kissling. Το 1961 παρουσίασε τη διδακτορική της διατριβή για το Παιδομάζωμα: *Ursprung und Wesen der Knabenlese im Osmanischen Reich*, Μόναχο - Βέρνη 1963. Βραβεύτηκε από τη Südosteuropa Gesellschaft. Σε ελληνική μετάφραση εκδόθηκε με τίτλο: *Καταγωγή και υφή του παιδομαζώματος στο οθωμανικό κράτος*, εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2010. Συναφής με το Παιδομάζωμα ήταν και η έκδοση και ο σχολιασμός του Βίου του Αγίου Φιλοθέου του Αθωνίτη, που δημοσιεύτηκε στα γερμανικά στο περιοδικό *Südost Forschungen* 22 (1963) 259-280.

Όταν επέστρεψε στην Ελλάδα, εργάστηκε ως ερευνήτρια στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών στην Αθήνα από το 1966 ως το 1975, οπότε εκλέχτηκε Καθηγήτρια στην έδρα της Ιστορίας των Λαών της Χερσονήσου του Αίμου, στη Φιλοσοφική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, που παρέμενε κενή μετά την αποχώρηση του αείμνηστου Μιχαήλ Λάσκαρι και ήταν συνυφασμένη κυρίως με το λεγόμενο «Ανατολικό Ζήτημα». Η έδρα μετονομάζεται σε «Ιστορία των Χωρών της Χερσονήσου του Αίμου». Αλλάζουν τα χρονικά όρια. Η Παπούλια δεν περιορίζεται στην πολιτική Ιστορία των λαών της Βαλκανικής και της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, αλλά διευρύνει τη μελέτη της ιστορικής εποχής ξεκινώντας από τη Μυκηναϊκή εποχή και τα κατάλοιπα του πολιτισμού της που απαντούν σε διάφορες περιοχές των Βαλκανίων, χωρίς να παραβλέπονται οι ιδιαιτερότητες των διαφόρων κοινωνιών. Για την Παπούλια: «η ιστορική συνέχεια του Ελληνισμού συνιστά μια ιστορική αλήθεια τόσο στο επιστημονικό / επαγγελματικό επίπεδο όσο και στο επίπεδο των προσωπικών πεποιθήσεων και της προσωπικής ιστορικής αίσθησης».

Την πορεία των ερευνών της Παπούλια σε διάφορες εκφάνσεις του πολιτισμού μπορεί να παρακολουθήσει κανείς στους τέσσερις τόμους που κυκλοφόρησαν από το 2002 ως το 2009 και περιλαμβάνουν μελέτες και ανακοινώσεις της σε ελληνικά και διεθνή συνέδρια.

Κάτω από τον τίτλο *Από τον Αρχαίο στον Νεότερο πολυμερισμό* εκδόθηκαν τρεις τόμοι: *Α΄ Αρχαία φύλα - Βυζαντινή Οικουμένη*, εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2002, σσ. 452. Αναφέρεται στα αρχαία φύλα της Χερσονήσου του Αίμου, αρχίζοντας από την ελληνική Μυθολογία, τους αρχαίους Θράκες και την ένταξή τους στον ελληνικό κόσμο, την άμυνα και την ιστορία του Ελληνισμού, τον ελληνικό οικουμενισμό και τη Ρωμαϊκή αυτοκρατορική ιδέα, που αποτέλεσε συστατικό στοιχείο της πολιτικής θεωρίας του Βυζαντίου, το τέλος της Αρχαιότητας και την αρχή του Μεσαίωνα στη ΝΑ Ευρώπη, τη διείδυση των σλαβικών φύλων, την ακμή και παρακμή του Βυζαντίου, Βυζάντιο και Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Β΄ Από τον Αρχαίο στον Νεότερο πολυμερισμό. Από τη θεοκρατική απολυταρχία στην Εθνική κυριαρχία, εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2006, σσ. 591. - *Γ΄ Από τον Αρχαίο στον Νεότερο πολυμερισμό. Φιλοσοφικός πολυμερισμός*, εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2009, σσ. 382. Αντιμετωπίζονται ορισμένα θεωρητικά και μεθοδολογικά προβλήματα της Ιστορίας που έχουν σχέση με την ιστορική πρακτική και ορισμένες κριτικές τοποθετήσεις.

Δ΄ Από την αυτοκρατορία στο εθνικό κράτος. Ιδεολογικές και κοινωνικές προϋποθέσεις της πολιτικής οργάνωσης των χωρών της

χερσονήσου του Αίμου, εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2003, σσ. 398. Η θεματική του βιβλίου αποτυπώνει το πλαίσιο της πανεπιστημιακής διδασκαλίας και των ερευνητικών ενδιαφερόντων της Παπούλια. «Η Ιστορία των χωρών της Χερσονήσου του Αίμου αποτελεί μια ιδιότυπη ιστορική ενότητα, ένα ιδιαίζον πεδίο έρευνας στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ιστορίας, όπου έχουμε μια πολυμορφία», έγραφε.

Μέσα από το διδακτικό και πλούσιο συγγραφικό της έργο διαγράφεται το πορτραίτο της ιστορικού Βασιλικής Παπούλια. Αυτό που χαρακτηρίζει τις μελέτες της είναι η διαρκής και εξελικτική πορεία προς την επεξεργασία και την εμβάθυνση στην ουσία των πραγμάτων, στην αναζήτηση της ιστορικής αλήθειας, οι προβληματισμοί της για τη γλώσσα, τα ιστορικά τεκμήρια. Σε αυτό τη βοήθησε ο φιλοσοφικός στοχασμός και η διεπιστημονικότητα, η αναζήτηση της διαλεκτικής σχέσης που αναπτύσσεται στο πλαίσιο μιας ιστορικής ενότητας, η διαλεκτική υφή της Ιστορίας.

Ως Πρόεδρος της Ελληνικής Ιστορικής Εταιρείας ανέδειξε την πολυμέρεια των ιστορικών της ενδιαφερόντων. Καίριες και επιτυχείς ήταν πάντα οι προτάσεις και εισηγήσεις της για τα θέματα της στρογγυλής τραπέζης, με την οποία αρχίζει κάθε χρόνο στα τέλη Μαΐου το Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο στη Θεσσαλονίκη καθώς και η επιλογή των εισηγητών. Αδελφή του αείμνηστου πρέσβευς Γεωργίου Παπούλια ταξίδεψε σε πολλά μέρη του κόσμου. Ως Πρόεδρος της Ελληνικής Ιστορικής Εταιρείας, που είναι μέλος και εκπροσωπεί την Ελλάδα στη Διεθνή Επιτροπή Ιστορικών Σπουδών (Comité International des Sciences Historiques) μετείχε ενεργά στα Προσυνέδρια και τα Διεθνή Ιστορικά Συνέδρια που συγκαλούνται κάθε τέσσερα χρόνια. Υπήρξε Πρόεδρος της Ελληνικής Επιτροπής Σπουδών Νοτιοανατολικής Ευρώπης, μέλος του Comité International des Études Indo-européennes et Thraces, μέλος της Διεθνούς Επιτροπής για την Ιστορία των Πόλεων (Commission Internationale pour l'Histoire des Villes), μέλος της Φιλοσοφικής Εταιρείας. Από το 1994 ως το 1996 διετέλεσε Πρόεδρος του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής και μέλος της Συγκλήτου του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και επί σειράν ετών μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Ιδρύματος Μελετών της Χερσονήσου του Αίμου (I.M.X.A.).

Η Βασιλική Παπούλια δεν ευτύχησε να δημιουργήσει δική της οικογένεια. Οικογένειά της, παιδιά της, υπήρξαν οι μαθητές και οι μαθήτριές της, που με τη διδασκαλία της τους άνοιγε νέους ορίζοντες, τους ενέπνευσε το πάθος για την ιστορική έρευνα. Ήταν χαρούμενη και ευ-

τυχισμένη, καθώς παρακολουθούσε την πρόοδό τους, την εξέλιξή τους στην επιστημονική κοινότητα.

Όλοι εμείς που είχαμε την τύχη να τη γνωρίσουμε, θα αναπολούμε τις μακρές και γόνιμες συζητήσεις για θέματα επιστημονικά αλλά και προσωπικά, συζητήσεις που αποκάλυπταν τον πλούσιο εσωτερικό της κόσμο, τα ποικίλα ενδιαφέροντά της για τη λογοτεχνία, τη μουσική, την αισιοδοξία με την οποία αντιμετώπιζε τα διάφορα προβλήματα, τα δικά της και των παιδιών της, της Ελληνικής Ιστορικής Εταιρείας. Στάθηκε δίπλα μας στις χαρές και τις λύπες. Για τους μαθητές ήταν η μητέρα, για τους συναδέλφους και φίλους της, η Κική. Θα μας λείψει το ευχάριστο χαμόγελο, η ευγένεια και η καλοσύνη, η αγάπη της για τον άνθρωπο.

Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 2014
Αλκμήνη Σταυρίδου-Ζαφράκα